

УДК: 94 (477.7)

КОТЛЯР Ю.В.,

Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили.

Котляр Юрій Вадимович (1969 р. н.). У 1992 р. закінчив історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Завідувач кафедри історії Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили, доктор історичних наук, професор. Має більше 150 наукових праць, з них 10 монографій та навчальних посібників. Коло наукових інтересів – *історія України, історичне краєзнавство, аграрна історія, військова історія України, історія етнічних меншин України.*

МИХАЙЛО ПРЯДКО – КЕРІВНИК БАШТАНСЬКИХ ПОВСТАНЦІВ МИКОЛАЇВЩИНИ

У запропонованій статті аналізується доля одного із повстанських отаманів Баштанщини – М.В. Прядка, який на чолі партизанського загону боровся проти німецько-австрійської окупації, денікінщини та більшовицького режиму. Був репресований у 1936 році.

In the offered article the fate of one is analyzed of insurgent atamans of Bashtanshini – M.V. Pryadkar, which at the head of guerrilla was striven against German-Austrian occupation, denikinschini and bolshevist mode. It was subjected to repression in 1936 year.

Біографістика в історичній науці вивчає діяльність окремих осіб у контексті відповідної епохи. Вчені вважають біографістику одним із методів вивчення історії, а мемуари та автобіографії відносять до історичних джерел. У біографіях часто зберігається інформація про такі події та моменти історичного процесу, якої не може бути в інших видах джерел. Вони не лише допомагають вивчити історію окремих персоналій, а й атмосферу епохи, в якій вони живуть і творять свої історичні діяння [1]. Для дослідження селянського повстанського руху на Півдні України велике значення має вивчення біографій його керівників, зокрема, М.В. Прядка, що очолював загопи баштанських повстанців у боротьбі з різними ворогами.

Робота базується на матеріалах 12-томної справи № 3897 (за сучасною нумерацією – 11017-с), що знаходиться в Архіві Управління служби безпеки України в Миколаївській області [2] і описує діяльність 18 повстанців. Вона була розпочата в 1935 році, вироки винесені в 1936 р., переглядалася в 1968-1969 рр., а остаточна крапка стосовно реабілітації всіх фігурантів справи була поставлена у 1990 р. Матеріали справи висвітлювалися в місцевій та обласній пресі, зокрема, в газеті “Під прапором Леніна”, заголовки якої носили красномовний характер, що відбивали дух епохи сталінських репресій: “Шкідництво, вбивства, звірячі погроми і нальоти – ось шлях подонків контрреволюційної есерівської організації”, “До кінця викривати й розтрощувати подонків контрреволюційної есерівської організації”, “Ворогів треба знищувати” [3].

Певна інформація щодо сфабрикованої справи проти есерів Баштанського району міститься у монографії М. Шитюка [4] та першій книзі “Реабілітовані історією. Миколаївська область” [5], але вона вимагає уточнення, виправлення та ґрунтовного аналізу на основі нових джерел.

Історія Баштанки почалася близько 1806 р., коли з обох боків невеликої балки на казенних землях царський уряд поселив мешканців із Полтавщини та Чернігівщини. Це були переважно державні селяни та козаки. Згодом на цій території осіло чимало селян і кріпаків, які втікали від панського гніту на Південь України [6]. Перша назва села була відтопонімною “деревня Полтавская” – Полтавка. У середині XIX ст., у зв’язку із зростанням ролі військово-адміністративних поселень і з метою розрізнення багатьох тоді Полтавко поселення набуло ускладненої назви: Полтавка-Баштанка. З 1928 р. офіційною назвою стає Баштанка [7]. Полтавка-Баштанка ще до революції була одним із найбільших сіл на Півдні України. Тут налічувалося до 2 тис. дворів, переважно малоземельні і безкінні селяни та наймити. Земля, головним чином, належала поміщикам, які володіли тисячами десятин [8].

Жорстока експлуатація, малоземелля, часті неврожаї (1891, 1904, 1905 рр. і т. д.), голод спонукали селян до боротьби [9]. Створювалися невеликі повстанські загопи, які боролися з поміщицьким гнітом. В 1915 р. такий загін очолював М. Прядко. Один із найсильніших проявів селянського гніву мав місце в 1918 році, коли Полтавка-Баштанка була захоплена австро-німецькими військами. Керівники баштанського ревкому, на чолі з

М. Прядком мусили піти в підпілля, але не припинили підготовки до відкритого повстання. Були налагоджені зв'язки з с. Привільне для спільного виступу [10]. 9 листопада 1918 року під керівництвом М. Прядка та В. Гайдука повстанці розгромили гетьманську варту [11]. В бою взяло участь сорок бійців. Повстання вдалось, тільки ватажок варты Попов із кількома прибічниками втік до Херсону [12]. Незабаром, для придушення повстання прибув каральний загін з Херсону, на чолі все з тим же Поповим, але повстанці дали їм рішучу відсіч. У грудні баштанці розбили батальйон німецько-австрійських військ, який виступив із Новоградки на Миколаїв [13]. Крім цього, німецький загін у кількості 36 чоловік був розброшений [14]. Лише викликана підмога з Явкиного та обстріл села із гармат бронепоезда, що курсував між станціями Новоградка – Горожино допомогли окупантам знову захопити Полтаву-Баштанку. Відбулася жорстока розправа над мешканцями села. Населення змушене було заплатити контрибуцію в сумі 200 тис. крб [15].

Повстання баштанців стало справжньою партизанською війною у найтяжчому і найтрагічнішому її варіанті. Повсталі займали оборону навколо села і билися доти, доки ворог не “вимотається” в атаках, тоді переходили в наступ і гнали його до залізниці. Досвід, набутий баштанцями в боях із німецькими окупантами, допоміг їм у подальших боях за свободу Баштанської республіки, але не дав змоги його учасникам врятуватися від тоталітарної репресивно-каральної системи. В кримінальних справах системи дії повсталих селян проти різноманітних ворогів були поставлені їм за провини.

За матеріалами слідчої справи № 3897 було встановлено, що в перші роки революції та громадянської війни в Миколаєві існувала велика лівоесерівська організація, а в Баштанській і Привільнянській волостях – лівоесерівські осередки [16]. Есерівські організації не лише діяли на Миколаївщині, а й брали активну участь у боротьбі з царським, австрійсько-німецьким, денкінським та більшовицьким режимами. Есерівські партії боротьбистів та борбистів мали великий вплив на партизанський рух селян Півдня України в 1918-1920 рр. Їх представники діяли спільно з більшовиками, проте, в деяких випадках створювали власні підпільні комітети та повстанські загони. В Криму вони контролювали цілий повстанський район та мали великий вплив на Чорноморське селянське ополчення [17]. На Миколаївщині боротьбисти та борбисти входили до урядів Висунської та Баштанської республік, а також мали власні партизанські загони [18].

Боротьбисто-борбистський тип селянських повстань не мав такої чіткої організації, як більшовицький. Есери очолювали менше повстанських загонів, що діяли самостійно, але їх вплив на селянство був великим. З. Яшкін був членом губернського комітету партії есерів, Т. Логненко – членом Миколаївського комітету, І. Казарцев керував лівоесерівським осередком в Привільнянській волості, а М. Прядко – в Баштанській [19].

У наступні роки, в зв'язку з посиленням радянської влади і встановленням однопартійної системи, Яшкін, Логненко та Казарцев задекларували про свій вихід із партії лівих есерів, а М. Прядко вступив до КП(б)У. Проте, колишні повстанці, не втратили зв'язків і навичок конспіративної боротьби, які завжди проявлялись в критичні періоди історії.

Зовнішній бік колективізації кінця 1929 – початку 1930-го рр. і її примусовий характер добре відомий. Насилля на селі викликало жорстокий супротив селян, різко підірвало виробничі сили, що і змусило

московську владу тимчасово відступити, переключивши провини на місцевих виконавців. Навесні 1929 р. керівництво України виконало план хлібозаготівель за декілька тижнів, лише задіявши в широких масштабах регулярні частини Червоної армії, війська ДПУ та прикордонні загони.

У відповідь – наростав опір селян владі. В перші три місяці 1929 року ДПУ України зареєструвало 144 селянських виступи, а вже у квітні – липні 329. Тоді ж було арештовано та направлено в табори 1381 чоловік. У кінці літа почалася нова хлібозаготівельна кампанія – і як наслідок – посилювалися хвилювання на селі. В серпні ДПУ зафіксувало 116 виступів, у вересні – 195, а у жовтні – 336 [20].

Не залишилися осторонь боротьба з більшовицьким режимом і колишні учасники повстанського руху на Баштанщині. Активну боротьбу М. Прядко, Т. Логненко, І. Казарцев та З. Яшкін розпочали у 1930 р., хоча Прядко і раніше виявляв своє приховане або явне невдоволення існуючою владою.

М. Прядко перебував в партії есерів з 1905 р. В 1917 р. перейшов до лівих есерів. У 1918-1919 рр. був одним із керівників Баштанської підпільної організації в боротьбі з австро-німецькими окупантами та денкінцями. Очолював перший волосний революційний комітет. Боровся за радянську владу, але проти комуністів. З 1919 р. – член ВКП(б) за даними Баштанського райкому партії України [21]. Проте, останні відомості не підтверджуються матеріалами партійного архіву Миколаївської області, стосовно членів ВКП(б) за 1918, 1921 і 1926 рр. [22]. М. Прядко дійсно вступив до лав КП(б)У в 1930 р. [23].

М. Прядко вважав, що головним програмним завданням повстанців повинно бути відділення України від Росії шляхом збройної боротьби і передача влади до представників партії есерів [24]. Так як, “Петро Великий і Катерина II будували державу на кістках українців, а зараз влада на українських кістках буде Біломоро-Балтійський канал” [25]. Ще в 1919 р. М. Прядко із одним із керівників Баштанської республіки П. Туром заявляли на мітингу: “Що нам дадуть комуністи? Ми будемо воювати доки не стане Вільна Україна!” [26].

М. Прядко створив есерівський осередок на базі сіл та хуторів: Баштанка, Піски, Зелений Клин, Зелений Гай. До нього ввійшли О. Прядко, Т. Гапішко, О. Околот, Н. Руденко, К. Пляко, П. Палій, І. Сокира, А. Музика та інші. В 1932 р. М. Прядко тричі збирав нелегальні збори осередку, на яких розглядалися питання організаційної роботи по зриву колективізації, знищення фуражу, коней та розкраданню зерна [27].

У першій половині 1932 р. М. Прядко склав антибільшовицькі листівки, які були розкидані по Баштанці Т. Гапішко, О. Околотом, О. Прядком та А. Прядком. У серпні 1932 р. І. Казарцев передав М. Прядку 500 листівок із закликами саботувати хлібозаготівлі, що були надруковані в Миколаєві. Вони були розкидані членами есерівського осередку в колгоспі “Комінтерн”, по полотну залізничної дороги між станціями Явкино – Горожино та біля хутора Зелений Гай, сіл Інгулка, Бармашове та Привільне. О. Околот отримав від М. Прядка 50 листівок і повинен був їх таємно розповсюдити серед колгоспників. Проте йому вдалося підкинути лише декілька листівок на полі своєї бригади, а інші, боячись викриття, він спалив [28]. Крім того, Н. Руденко особисто написав від руки ряд антибільшовицьких листівок [29], а також виготовив їх на склографі, який взяв у виконкомі [30].

За відомостями С. Довженка (в 1932 р. – секретаря більшовицького партійного осередку в с. Баштанка) перед початком хлібозбиральної кампанії в колгоспному клубі з'явилися листівки контрреволюційного змісту: “Селяни не здавайте хліб, а то Вам загрожує голод і смерть!” Такі ж листівки були розкидані по залізничному полотну, а в деяких колгоспників були цілі пачки листівок [31]. Сам Довженко також перебував під впливом есерівської групи М. Прядка і отримував під час голодомору від них зерно. Взагалі, складається враження, що під контролем групи М. Прядка перебував весь більшовицький осередок Баштанки. Так як, більшість більшовиків села виступили проти хлібзаготівель, за що пізніше були виключені з партії [32].

У 1929 р. М. Прядко, при проведенні хлібзаготівель в с. Явкино глузував і знущався над членами колгоспу і фактично, зірвав державний план по заготівлі. За наказом М. Прядка, П. Палій жорстоко проводив хлібзаготівлі в с. Бармашове: бив скло у вікнах, розвалював печі, зривав поли, таким чином, настроюючи селян проти більшовицької влади. Пізніше, Палій був навіть усунений від проведення хлібзаготівель [33]. У 1932-1933 рр. М. Прядко організував систематичне викрадення хліба з колгоспу “Комінтерн”, де з 1933-1934 рр. головою колгоспу був його брат О. Прядко, а в 1932 – Марко Никифор. Розкраданням зерна займалися Т. Гапішко (комірник), О. Околот, Н. Околот, А. Прядко та інші. Всього було вкрадено 10 возів зерна вагою понад 200 центнерів. Викрадений хліб продавали на базарі, а також розподіляли серед своїх (колишніх повстанців). Частина викраденого хліба пізніше була знайдена у трьох ямах у Гапішко та в одній у Гуслова. Подібні дії есерівської групи привели до того, що Баштанка у 1932 р. не виконала плану хлібзаготівель і була занесена на “чорну дошку” [34]. Загальні втрати по колгоспу “Комінтерн” становили 22351 крб, колгоспникам не було виплачено 20149 крб. На трудові за 1934 р. платили 10 коп замість запланованих 55. 180 селянських господарств вийшли з колгоспу [35].

Не дивно, що О. Прядко, боячись переслідувань з боку радянської влади, за підробленими документами втік із села [36]. Допоміг йому в цьому О. Єсипенко, надавши чисті бланки з колгоспу “Червоний партизан”. Проти М. Прядка та його однодумців було заведено кримінальну справу. Однак, члени есерівського осередку викрали її з приміщення народного суду і спалили, хоча за деякими відомостями викрадення здійснила дружина М. Прядка [37]. Крім того, групою М. Прядка в 1935 р. було підготовлено вбивство начальника Баштанського РВ НКВС Петровського, який займався розслідуванням справи організації [38]. Проте, здійснити його не вдалося.

Повстанській групі М. Прядка не вперше було брати участь у військових та терористичних діях проти представників владних режимів. Так як, баштанській повстанській загін був відомим не лише військовими діями проти австро-німців, денікінців, а й більшовиків. У червні 1919 р. за декілька місяців до захоплення Полтавки-Баштанки денікінськими військами, до села прибуло 6 червоноармійців 13 стрілецького полку, які перевозили касу 15 Сиваської дивізії, що відступала з Криму і звернулися до голови волревкому М. Прядка з проханням організувати ночівлю. Їх розмістили у двох квартирах. М. Гурова і двох червоноармійців поселили в будинку Скрипки, а комісара і ще двох бійців розмістили в домі І. Сокири в Реп'яшках (назва однієї з віддалених частин Полтавки-Баштанки) [39]. Ввечері

червоноармійці, за винятком Гурова, зібралися в І. Сокири. Туди ж підтягнулися члени загону Прядка – М. Дубогрій, П. Дубогрій, І. Двірський, К. Бондаренко, І. Береза, Я. В'язовський (загинув в боях за Баштанську республіку), П. Палій [40]. Вони спочатку споїли червоноармійців, а потім п'ятьох із них, що перебували в будинку Сокири розстріляли в сараї. Розстрілювали червоноармійців М. Дубогрій та І. Двірський [41]. З вбитих було знято одяг (шкіряні тужурки, кожух) і розподілено між учасниками розстрілу. Труп, за наказом М. Прядка, С. Мальченко, П. Дубогрій та І. Береза вивезли за село до глинища і закопали. Через два дні небіжчики були знайдені і похоронені. На мітингу говорили, що вбиті були комуністами – командирами Червоної армії [42]. М. Гуров із червоноармійською частиною, що вночі проходила через Полтавку-Баштанку, виїхав за її межі, а коли повернувся через три дні, то дізнався про вбивство бійців і комісара.

Також, повстанський загін Руденка-Прядка брав участь у 1919 р. в розгромі комуністичного продзагону Рафаїлова в с. Бармашово [43]. Загін Рафаїлова налічував 100 бійців і був створений для вилучення хліба і боротьби з бандитизмом на Півдні України. Червоноармійці прибули в Явкино і наклали на населення контрибуцію в сумі 200 тис. крб. Простоявши у Явкино 5-6 днів, вони виїхали до с. Бармашово [44].

“Полювання” за червоноармійським загonom Рафаїлова-Богодурова розпочало повстанці з Баштанки. В перших числах травня 1919 р. в с. Новопавлівка прибув загін баштанців на чолі з Прядком, Тесельком та Гайдуком. Було зібрано сход мешканців села, на яких М. Прядко пояснив, що з'явилася банда комуністів, що грабує селян і хто бажає, той може вступити до загону баштанців для боротьби з бандитами. Охочих набиралося 20 осіб, яким видали зброю. Пізніше, повсталі направилися до Новоіванівки, де об'єдналися з так званою Баштанською ротою в кількості 50 осіб із двома кулеметами (її очолював Н. Руденко, який на той час служив у Григор'єва). З Новоіванівки виїхали до Явкиного, де до них ще приєдналися партизани. Загальна кількість повсталих налічувала 100 осіб із двома кулеметами. Саме такими силами об'єднаний повстанський загін розгромив червоний загін Рафаїлова в с. Бармашово. 17 (за іншими даними 27) червоноармійців було вбито, 15 поранено, а останні забрані в полон і передані в Зміївськ до отамана Григор'єва [45]. Кількість повстанців, які загинули під час бою не вказується, відоме лише прізвище Донченка [46].

Загін М. Прядка брав участь у розгромі німецької колонії Нейкарлсруе та нападі на єврейську колонію Добре. Ряд свідків і сам Прядко підтверджують ці факти. В 1919 р. М. Прядко і П. Тур організували напад на німецьку колонію Нейкарлсруе. Було зібрано населення колонії, які повинні були принести золото і срібло. В місцеву школу зігнали декілька десятків жителів колонії, кинули бомбу і розстріляли 40-50 осіб. Після цього було вчинено розгром. Нападники брали все, що хотіли [47].

Навесні (орієнтовно 10-15 травня) 1919 р., було здійснено наліт на єврейську колонію Добра. В колонії було знищено 50-100 євреїв і вчинено погром [48]. Проте за іншими, більш достовірними відомостями, все населення Доброї було зібрано в один двір. Над їх головами було пушено чергу з кулемета, і озвучено наказ видати комуністів. Колоністи привели трьох комуністів, які були тут же розстріляні [49]. Частина жителів колонії втекла в найближчі села, розповсюдивши панічні чутки про знищення десятків євреїв. Можливо,

свідки плутають дві події: напад баштанського загону М. Прядка з метою пошуку комуністів і комсомольців і погром, зі знищенням місцевого населення, який вчинили в колонії Добра відступаючі григор’ївські частини [50]. В червні 1919 р., коли бандити, які називали себе “григор’ївцями” пограбували єврейську колонію Добра, то місцеві повстанці дали їм рішучу відсіч. Висунчани у власному посаді роззброїли 260 бандитів [51], а баштанці разом із березнегуватцями розгромили залишки банди в районі станції Березнегувата [52]. Враховуючи те, що єврейські колонії Єфінгар та Добре були базами антиденікінського селянського повстанського руху після розгрому Висунської та Баштанської республік, проблематично, що місцеве населення активно займалося єврейськими погромами.

Ще більш фантастичним виглядає звинувачення групи М. Прядка у відкритому розбої, коли в 1923 р. Семеновим, Шаповаловим, Мірошніченком і Змієвським нібито було проведено розстріл єврея-торговця, в якого забрали два тюки мануфактури [53].

Інша справа – терористична діяльність проти представників силових структур та органів влади. В 1923 р. Т. Гапішком, П. Палієм та К. Пляком в лікарні було здійснено вбивство уповноваженого Миколаївського карного розшуку Ігнатієва, що був у Баштанці за службовими справами [54]. На наступний день, за підозрою були заарештовані жителі Баштанки брати Услові, В. Скрипка і Є. Сербул. Затримані поставили ультиматум: або їх звільнять, або вони видадуть справжніх вбивць Ігнатієва. М. Прядко особисто керував нападом на міліцію, де були розстріляні затримані [55]. При цьому нападники підняли паніку, що на міліцію напала банда [56]. Також повстанською групою були розстріляні брати Коваленки, яких повинні були арештувати за підозрою щодо участі в контрреволюційній організації [57].

Головні завдання повстанської есерівської групи, якою керував М. Прядко були такими:

1. Проведення есерівської агітації серед селян, шляхом критики політики більшовицької партії.
2. Притягнення на свій бік інших осіб і залучення їх в організацію.
3. Розповсюдження листівок у Баштанці та навколишніх населених пунктах.
4. Систематичне проведення в колгоспах роботи, спрямованої на підрив соціально-економічного устрою.
5. Проведення організованого розкрадання колгоспного майна [58].

Таким чином, ми можемо констатувати факт, що на території Баштанського району протягом майже двох десятиріч, звичайно, з перервами, діяла повстанська група, що боролася проти різних антиселянських режимів. Одним із її керівників був М. Прядко.

Загальна діяльність повстанського загону М. Прядка (діяв з 1918 р. в кількості біля 100 осіб) в боротьбі проти більшовицької влади з 1919 до 1920 рр. зводилася до наступного:

1. Відкритої збройної боротьби проти Червоної армії, шляхом створення повстанських загонів і направлення їх до Григор’єва.
2. Організації погромів із метою пошуку комуністів, комсомольців та активістів у колоніях Новополтавка, Добре та Нейкклсруе, що супроводжувалися розстрілами.
3. Розгрому комуністичного продзагону Рафаїлова в с. Бармашове, де було знищено 17 (27) червоно-армійців.
4. Розстрілу п’яти комуністів у будинку І. Сокири та трьох в домі Д. Гуца.
5. За 1919-1920 рр. було розстріляно та знищено в боях біля 100 комуністів, комсомольців та червоноармійців [59].

З 1920 до 1929 рр. група М. Прядка організувала комуністичний, а фактично, повстансько-есерівський осередок і продовжила вже терористичну боротьбу проти більшовицького режиму. В 1929 р. було ліквідовано міліціонера Маринина, вчителя Ситченка та інших. Усього здійснено біля 30 терористичних актів, які закінчилися вбивствами [60].

З 1930 до 1935 рр. було організаційно оформлено есерівський осередок, проводилися нелегальні збори і засідання. М. Прядко різними способами просував учасників організації на керівні посади в колгоспи, сільради та інші районні керівні структури. Головна діяльність була направлена на розвал колгоспів, шляхом знищення коней, підпалів та розкрадання хліба, розповсюдження листівок, терору проти активістів. В 1934 р. членами есерівського осередку в колгоспі “Комінтерн” було спалено необмолоченої пшениці з 200 га [61].

У 1930 р. М. Прядко, Д. Гуц, М. Рижик, К. Пляко організували озброєний загін, який мав через Чорний ліс перейти кордон із Польщею. За свідченнями І. Ткаленка, М. Прядка планував повстанський похід на Польщу, висловлюючи думку, що при владі в Україні знаходяться поміщики, які душать селян і треба буде з ними повоювати [62]. Було зібрано ряд колишніх повстанців на хуторі Зелений Клин. Акція не вдалася, так як збір було розігнано представниками ДПУ.

Повстанська діяльність загону М. Прядка проти австро-німців та денікінців була оцінена тогочасним режимом. У 1929-1932 рр. за результатами матеріалів Баштанської районної партизанської комісії М. Прядка, О. Прядка, А. Прядка, Т. Гапішка, О. Околата, Н. Околата, О. Єсипенка, І. Казарцева, І. Ткаленка, О. Шевченка, Н. Руденка, К. Пляко, П. Палія, А. Музику, Є. Воробйова було визнано червоними партизанами. А М. Прядка, А. Музику і О. Шевченка – керівниками партизанських загонів [63].

Достатньо активна антибільшовицька діяльність повстанської групи М. Прядка була “замічена” відповідними органами. Влітку 1935 року органи НКВС “констатували”, що на території Миколаївської області “нелегально діє підпільна контрреволюційна організація есерів”. Активні члени організації в основному проживали на території Баштанського району – 27 чоловік, міста Миколаєва – 5 чоловік, Новобузького району – 1 чоловік. Арешти “активістів” розпочалися на початку літа і були завершені восени 1935 року [64].

Керівником організації було названо М. Прядка. Слідчі органи ставили йому за провину те, що, будучи членом партії есерів, він одночасно знаходився в рядах ВКП(б), де вмів “використовував” своє становище голови районної партизанської комісії, обробляв кримінальні та контрреволюційні елементи, ставлячи за мету втягнути їх у компартію. З 1931 до 1935 року регулярно “проводив і організовував” нелегальні наради учасників створеної ними контрреволюційно-есерівської групи, розповсюджував контрреволюційні листівки, підтримував зв’язок з есерівськими діячами міста Миколаєва. Під час хлібозаготівельної кампанії організував буксирні бригади з числа учасників групи й інших контрреволюційних елементів, яким давав настанову: при проведенні хлібозаготівлі – масово бити селян, руйнувати будівлі. Добивався розташування в колгоспі “Комінтерн” села Баштанки учасників своєї групи.

Маючи таку інформацію про члена партії М. Прядка, бюро Баштанського райкому партії 27.06.1935 року прийняло рішення: “Виключити з партії Михайла Власовича за розвал колгоспу “Комінтерн”,

організацію крадіжки хліба, участь у контрреволюційних днях, вбивстві чотирьох комуністів та написанні терористичних листівок” [65].

Вироком спецколегії Одеського обласного суду від 23 січня – 3 лютого 1936 року Прядка Михайла Власовича, 1887 р. н., уродженця і жителя с. Баштанка Одеської (нині – Миколаївської області), українця, із селян-середняків, із початковою освітою, раніше перебував у партії есерів, виключений із членів ВКП(б) у зв’язку із теперішньою справою було засуджено за ст. 54-2, 54-11 з санкції ст. 54.2 КК УРСР як невинного класового ворога і особливо небезпечного соціального елемента до вищої міри покарання – розстрілу, з конфіскацією майна, що йому належить [66].

12 листопада 1968 р. справа № 3897 на М. Прядка та інших учасників есерівської групи була направлена на додаткове розслідування начальнику УКДБ при РМ УРСР по Миколаївській області полковнику П. Семенову [67]. 20 листопада 1968 р. вона була прийнята до виробництва [68].

У результаті проведення додаткового слідства було встановлено, що у зв’язку зі смертю засуджених і основних свідків, а також давністю подій, окремі епізоди звинувачення, які недостатньо коректно були сформульовані за вироком, конкретизувати і уточнити не виявляється можливим [69].

Незважаючи на вказані результати дослідження, постановою від 11 грудня 1969 р. носить, як на нас, дивний характер. Керуючись ст. 386 КПК УРСР, виробництво в порядку нагляду за справою № 3897 припинити, так як М. Прядко та інші фігуранти справи (всього 18 осіб) Одеським обласним судом в 1936 р. були засуджені правильно [70]. І як наслідок – реабілітації не підлягають.

І лише судове засідання в м. Києві 17 липня 1990 р., розглянувши матеріали справи № 3897 та вирок спецколегії Одеського обласного суду від 3 лютого 1936 р. прийняло ухвалу: “Матеріалами справи не доведена провина М. Прядко, А. Прядко, Т. Гапішко, К. Пляко, П. Палія та Н. Околоту у розкраданні зерна із колгоспу “Комінтерн” і в шкідницькій діяльності щодо колгоспу. Крім того, М. Прядко, Т. Гапішко, Н. Руденко, К. Пляко, П. Палій, І. Сокир та А. Музика були засуджені за епізодами злочинів, що були скоєні ними в період громадянської війни і до 1 січня 1923 р. необґрунтовано, так як у відповідності до п.4 постанови Президії ЦВК СРСР від 2 листопада 1927 року “Про амністію в ознаменування десятиріччя Жовтневої революції” всі засуджені звільняються від відповідальності за вироками судів за контрреволюційну діяльність, що мала місце під час громадянської війни до 1 січня 1923 року. Виходячи із сказаного, судова колегія знаходить, що засудження всіх осіб за злочини, що передбачені ст. 54-2, 54-11, 54-12 КК УРСР необґрунтоване”.

Керуючись ст. 393. 394 КПК УРСР судова колегія визначила: “Вирок спецколегії Одеського обласного суду від 3 лютого 1936 р. стосовно Прядка Михайла Власовича та інших відмінити, а справу на основі п. 2 ст. 6 КПК УРСР закрити за відсутністю в їх діях складу злочину” [71].

Отакою була доля М.В. Прядка – колишнього керівника славнозвісної Баштанської республіки та селянського повстанського руху на Півдні України, який став жертвою репресивно-каральної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шкварець В.П. Миколаївці: визначні історики і краєзнавці минулого. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могила, 2005. – С. 4-5.
2. Архів Управління служби безпеки України в Миколаївській області (далі – Архів УСБУ в Миколаївській обл.) – Спр. 11017-с. – Т. 1-12.
3. Під прапором Леніна. – 1935 – № 130, 131.
4. Шитюк М.М. Масові репресії проти населення Півдня України в 20-ті – 50-ті роки ХХ століття. – К.: Тетра, 2000. – С. 218-219.
5. Масові політичні репресії на Миколаївщині в 20-30-ті роки ХХ століття // Реабілітовані історією. У 27 т. Миколаївська область. – Кн. 1. – Київ – Миколаїв: Світогляд, 2005. – С. 65-69.
6. Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область. – К.: УРЕ АН УРСР, 1971. – С. 155.
7. Лобода В.В. Топонімія Дніпро-Бузького межиріччя. – К.: Вища школа, 1976. – С. 23.
8. Боротьба за владу Рад на Миколаївщині. – Миколаїв: Політвидав, 1959. – С. 173.
9. Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область. – С. 157.
10. Боротьба за владу Рад на Миколаївщині. – С. 174.
11. Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область. – С. 158-159.
12. Котляр Ю.В. Повстанство. Селянський рух на Півдні України (1917-1925). – Миколаїв-Одеса: ТОВ ВіД, 2003. – С. 77.
13. Сизоненко О. Підняті обрії. – К.: Дніпро, 1971. – С. 90.
14. Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО). – Ф.Р. 940. – Оп. 2. – Спр. 4. – Арк. 3.
15. ДАМО. – Ф.Р. 940. – Оп. 2. – Спр. 210. – Арк. 3.
16. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 218.
17. Кин Д. Крестьянство и гражданская война // На аграрном фронте. – 1925. – № 11/12. – С. 129.
18. Биншток М. Николаевское подполье // Летопись революции. – 1926. – № 3-4. – С. 13.
19. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 218.
20. Васильев В. Крестьянские восстания на Украине. 1929-1930 годы // Свободная мысль. – 1992. – № 9. – С. 71.
21. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 223, 232.
22. Там само. – Арк. 35.
23. Там само. – Арк. 273.
24. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 5. – Арк. 1324.

25. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 9. (1-485). – Арк. 321-322.
26. Там само. – Арк. 392.
27. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 219.
28. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 9 (1-485). – Арк. 79-83.
29. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 220.
30. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 5. – Арк. 1349-1350; Т. 6. – Арк. 1631; Т. 9 (1-485). – Арк. 153-160.
31. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 9 (1-485). – Арк. 341.
32. Там само. – Арк. 337-343.
33. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 9 (1-485). – Арк. 99.
34. Державний архів Одеської області. – Ф.П. 11. – Оп. 1. – Спр.141. – Арк. 31-36; Ф.Р. 710. – Оп. 1. – Спр. 173. – Арк. 129-130.
35. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 9 (2062-2366). – Арк. 2280, 2284.
36. Там само. – Арк. 223.
37. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 249.
38. Там само. – Арк. 220-221.
39. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 3. – Арк. 659-660; Т. 4. – Арк. 939-940.
40. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 3. – Арк. 680.
41. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 7. – Арк. 1696.
42. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 4. – Арк. 1012.
43. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 6. – Арк. 1623.
44. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 2. – Арк. 267.
45. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 3. – Арк. 812-813; Т. 4. – Арк. 1042; Т. 9 (1-485). – Арк. 355-357; Т. 12. – Арк. 266.
46. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 11. – Арк. 341.
47. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 8. – Арк. 1986; Т. 12. – Арк. 269.
48. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 9. (1-485). – Арк. 270-271.
49. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 270.
50. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 3. – Арк. 726.
51. Сірош А. Республіка повсталих. – Одеса: Маяк, 1969. – С. 14-15.
52. Народна трибуна. – 1987. – 3 січня.
53. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 4. – Арк. 1126, 1147.
54. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 7. – Арк. 1708.
55. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 6. – Арк. 1553.
56. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 4. – Арк. 1148.
57. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 9 (2062-2366). – Арк. 2298.
58. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 231.
59. Там само. – Арк. 37.
60. Там само. – Арк. 38.
61. Там само. – Арк. 39.
62. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 9 (1-485). – Арк. 174-175.
63. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 211.
64. Масові політичні репресії на Миколаївщині в 20-30-ті роки ХХ століття – С. 65.
65. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 1. – Арк. 36.
66. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 9. Додаток (1-17). – Арк. 1-4.
67. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 1.
68. Там само. – Арк. 34.
69. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 12. – Арк. 212-213.
70. Там само. – Арк. 274.
71. Архів УСБУ в Миколаївській обл. – Спр. 11017-с. – Т. 9. Додаток (1-6) – Арк. 1-6.